ENKELE OPMERKINGEN OVER WINSTMAXIMERING OP KORTE EN OP LANGE TERMIJN

door Prof. Dr. P. Hennipman

I

De sinds jaar en dag in de economische theorie gebruikelijke werkhypothese, dat het gedrag der ondernemingen geleid wordt door het oogmerk, de maximaal mogelijke winst te behalen, is in de laatste tijd andermaal aan veel critiek onderworpen. [1]) Ondanks de hierbij van vele zijden belichte beperktheid van haar empirische en analytische waarde, vervult deze oude veronderstelling echter nog steeds een aantal onmisbare functies: als een eerste en althans in sommige gevallen vrij nauwkeurige benadering van de werkelijkheid, als een hulpmiddel voor degenen die hun maximaal te verkrijgen winst tenminste willen kennen - zo al niet verwezenlijken - en als een heuristisch en didactisch denkmodel. Het blijft daarom van belang zich in de casuïstiek ervan te verdiepen.

Een aspect der winstmaximering dat, hoewel tevoren zeker niet volkomen verwaarloosd, [2]) in de laatste decennia in toenemende mate de aandacht heeft gehad, is het tijdselement. Hierbij neemt het onderscheid tussen winstmaximering op korte en op lange termijn een grote plaats in. De mogelijkheden van een conflict tussen beide zijn herhaaldelijk besproken; ook worden zij veelvuldig tegenover elkaar gesteld als kenmerken van uiteenlopende gedragstypen, door *Hicks* [3]) op aanschouwelijke wijze aangeduid als de „Snatcher" („who is mainly interested in seizing a quick profit") en de „Sticker" („who is mainly interested in building up a steady business"). Voorts pleegt men er op te wijzen, dat de politiek op langer zicht in de regel de meest rationele en in feite de meest toegepaste is. „Niet de grootte van de winst, verbonden aan een bepaalde transactie, noch die van enige reeks van transacties is richtsnoer van de bedrijfspolitiek", maar de leiding van de onderneming streeft „naar een zo hoog mogelijk duurzaam rendement van zijn bedrijf". [4]) Of, in de woorden van *Galbraith:* „It is in the long run that the corporation lives. It is the return over the fullness of time which is relevant to managerial calculation". [5])

Hoezeer deze onderscheiding ook gemeengoed is geworden, toch blijkt er, wanneer men de literatuur raadpleegt, ten aanzien van de interpretatie ervan meermalen onvoldoende duidelijkheid te bestaan, inzonderheid wat betreft de afbakening en de aard van de perioden, waarop de beide vormen der winstmaximering betrekking hebben, benevens de verhouding van deze indeling van het tijdsverloop tot andere, waarvan men bij de analyse van het ondernemingsgedrag gebruik maakt. Het gevaar dat hierdoor begripsverwarring ontstaat is allerminst denkbeeldig. Weliswaar is deze formele

---

1) Zie hiervoor o.m. J. E. Andriessen, *De ontwikkeling van de moderne prijstheorie*, Leiden 1955, pag. 148 e.v.; enkele verdere recente voorbeelden: R. M. Cyert en J. G. March, Organizational Factors in the Theory of Oligopoly, *Quarterly Journal of Economics* 1956; A. D. H. Kaplan e.a., *Pricing in Big Business*, Washington 1958; W. J. Baumol, *Business Behavior, Value and Growth*, New York 1959.

2) Gewezen zij slechts op A. Marshall, *Principles of Economics*, London 1920 [8], pag. 486.

3) J. R. Hicks, The Process of Imperfect Competition, *Oxford Economic Papers* 1954, pag. 45.

4) Th. Limperg Jr., *De gevaren van de leer der marginale kostprijs-calculatie*, z.p. z.j., pag. 22.

5) J. K. Galbraith, *The Affluent Society*, Londen 1958, pag. 169. Zie voorts ook de bekende uitspraak bij P. W. S. Andrews, *Manufacturing Business*, Londen 1949, pag. 148.

kant niet het boeiendste deel van de aan de onderscheiding verbonden problematiek, maar klaarheid op dit stuk is een vereiste voor een deugdelijke verdere behandeling hiervan.

II

Wanneer de korte en de lange periode, de „short run" en de „long run", tegenover elkaar worden geplaatst, denkt men wel allereerst aan het door *Marshall* ingevoerde en in de prijstheorie alom toegepaste schema van de fasen, waarin de aanpassing van de productie en het aanbod zich voltrekt. De economist is bij de analyse van het marktproces zo zeer gewend in het raam hiervan te denken, dat het op het eerste gezicht gemakkelijk voor de hand kan liggen, de „short run" en de „long run" bij de winstmaximering met deze Marshalliaanse perioden te vereenzelvigen.

De uiterlijke terminologische overeenstemming van beide tijdsindelingen rechtvaardigt een dergelijke gelijkstelling echter niet. Meer of minder uitgebreide indelingen van het tijdsverloop in perioden van verschillende lengte (waarbij naast de korte en de lange soms ook een ultrakorte, een middellange en een zeer lange worden onderscheiden) vinden immers bij de behandeling van zeer uiteenlopende economische problemen toepassing. Al naar de aard van de vraagstukken en het doel van het onderzoek hebben zij een verschillende betekenis en is de duur van de periode door andere factoren bepaald. [6]) In de macro-economische theorie bijvoorbeeld bedoelt men met de bewegingen op korte termijn vaak i.h.b. die van conjuncturele aard, met die op lange termijn de economische groei. Wanneer men daartegen *Keynes'* werkgelegenheidstheorie typeert als betrekking hebbend op de korte periode, omdat zij uitgaat van een gegeven productiecapaciteit, bestaat er weer een nauwe verwantschap tussen deze en de Marshalliaanse „short run". De onderscheiding in reacties op korte en op lange termijn wordt ook dikwijls toegepast op de vraag naar een bepaald goed en de elasticiteit daarvan; de desbetreffende perioden behoeven echter geenszins samen te vallen met die aan de aanbodzijde. En *Keynes* had in zijn befaamd adagium „in the long run we are all dead" zeker niet bepaaldelijk de lange periode uit de theorie van het aanbod op het oog.

Het is dus niet mogelijk, een algemene omschrijving te geven van de korte en de lange periode, ook niet in die zin, dat in de korte periode tijdelijke veranderingen of reacties optreden of een voorlopig evenwicht wordt bereikt, in de lange de definitieve aanpassing en een duurzaam evenwicht tot stand komen. Men kan daarom ook de strekking van het onderscheid tussen de korte en de lange termijn bij de winstmaximering niet aan de algemene betekenis van de indeling der perioden ontlenen. De indeling heeft hier een eigen inhoud, die aan de hand van het specifieke karakter van het verschijnsel waarop het betrekking heeft moet worden vastgesteld.

III

Een aanleiding tot misverstand kan hierbij reeds aanstonds zijn, dat het onderscheid in twee fundamenteel verschillende, maar zelden duidelijk uit elkaar gehouden betekenissen wordt gebruikt.

In de eerste plaats doelt men ermee op het feit, dat sommige economische handelingen hun resultaat terstond afwerpen, andere eerst na of gedurende

[6]) Aldus ook zeer duidelijk R. Barre, *La période dans l'analyse économique*, Parijs 1950, pag. 55 e.v.

een zeker tijdsverloop. [7]) De bijzondere problematiek van de winstmaximering in dit laatste geval is gelegen in de omstandigheid, dat het niet onverschillig is op welk tijdstip of op welke tijdstippen de opbrengst ter beschikking komt, daar zij een hogere waarde heeft naarmate dit tijdstip vroeger ligt. Het zou uiteraard niet juist zijn, het in aanmerking nemen van dit waardeverschil te beschouwen als een voorkeur voor winstmaximering op korte boven die op lange termijn, daar gelijke bedragen, die op verschillende tijdstippen ter beschikking staan, objectief geen gelijkwaardige grootheden zijn. De absolute grootte van een over de tijd verspreide opbrengst is daarom een onvoldoende richtsnoer voor het handelen. Voor een zuivere vergelijking van verschillende alternatieven dient men hun baten en lasten tot eenzelfde tijdstip te herleiden. Hiervoor is het bepalen van de tegenwoordige contante waarde van de toekomstige netto-opbrengsten de gebruikelijkste methode. De maximering van deze grootheid pleegt men dan gelijk te stellen aan het verkrijgen van de zo groot mogelijke winst op lange termijn.

In deze zin is het tijdsaspect van de winstmaximering zeer veelvuldig behandeld, vooral (het grondigst door het echtpaar *Lutz* [8])) in de investeringstheorie en bij de hierin voorkomende vraagstukken van de keuze van de voordeligste gebruiksduur en het gunstigste ogenblik van vervanging van duurzame kapitaalgoederen. Ook uit prijstheoretisch oogpunt zijn aan deze „maximization of profit over time" ettelijke studies gewijd. [9])

Bij deze behandelingswijze is de „korte termijn" dus niet meer dan een tijdstip of een ondeelbaar korte periode, de „lange termijn" ieder tijdsbestek van langere duur. T.a.v. dit laatste geval spreekt men wel van een analyse betreffende een aantal perioden („multi-period analysis"), doch hierbij dient wel te worden bedacht, dat de periode waarover de winst wordt gemaximeerd in wezen één ondeelbaar geheel is, waarvan de onderverdeling slechts een technisch hulpmiddel is zonder eigen betekenis.

In deze beschouwingswijze hebben trouwens het gehele tijdselement en de lengte van de periode der winstmaximering niet meer dan een formeel belang. Voor de keuze van het voordeligste alternatief is de duur van het interval tussen opbrengst en resultaat op zichzelf een neutrale of indifferente factor; beslissend is alleen de contante waarde van het netto-resultaat. Wanneer op basis hiervan bijvoorbeeld een kortere investeringsperiode verkozen wordt boven een langere, berust de beslissing niet op een voorkeur voor de duur van de periode als zodanig en gaat zij evenmin ten koste van een grotere winst op lange termijn. Processen die perioden van uiteenlopende lengte in beslag nemen kunnen naast elkaar gelijkelijk voordelig zijn.

IV

Het zal duidelijk zijn, dat dit formele onderscheid tussen winstmaximering op korte en op lange termijn van een geheel andere orde is dan dat, hetwelk bijvoorbeeld *Hicks* maakt tussen de politiek van de „Snatcher" en de

---

[7]) Vergelijk bijvoorbeeld het onderscheid tussen „die kurzfristige Gewinnplanung" en „der langfristige Wirtschaftsplan" bij E. Schneider, *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, deel II, Tübingen 1958, 5e druk, pag. 116 e.v. j° pag. 230 e.v.

[8]) F. en V. Lutz, *The Theory of Investment of the Firm*, Princeton 1951.

[9]) O.m. J. R. Hicks, *Value and Capital*, Oxford 1939, 1946 2e druk, i.h.b. hoofdstuk XV; A. Smithies, The Maximization of Profits Over Time With Changing Cost and Demand Functions, *Econometrica* 1939; A. C. Neal, Marginal Cost and Dynamic Equilibrium of the Firm, *Journal of Political Economy* 1942.

„Sticker". Hier ligt het essentiële verschil niet tussen een tijdloos verband tussen kosten en opbrengst enerzijds en een zich over de tijd uitstrekkend proces anderzijds, maar tussen alternatieven, die elk een positieve tijddimensie hebben, zij het dat de korte termijn als grensgeval een enkel ogenblik kan zijn. De tegenstelling tussen beide vormen der winstmaximering houdt dan in, dat het behalen van de grootst mogelijke winst, gemeten naar de gekapitaliseerde netto-opbrengsten, over een zekere op zichzelf beschouwde periode met zich brengt, dat over een langere periode niet het optimale resultaat wordt verkregen, dus hiervoor de contante waarde der netto-opbrengsten niet wordt gemaximeerd. Het verschil komt dus tot uitdrukking bij een vergelijking van de uitkomsten der verschillende gedragswijzen voor dezelfde lange periode. Het is daarom raadzaam, deze zo op te vatten dat zij de korte periode mede omvat en haar niet, zoals men soms schijnt te doen, na afloop van de korte te laten beginnen.

Het is deze interpretatie, die men klaarblijkelijk in een groot deel der literatuur bij de bespreking van de mogelijke conflicten tussen de winstmaximering op korte en op lange termijn op het oog heeft, in de regel echter zonder er een nauwkeurige formulering van te geven. Aldus bezien is het tijdselement meer dan alleen een calculatorische factor. De betekenis ervan is niet slechts, dat men bij het bepalen van het optimale resultaat rekening moet houden met de tijdsintervallen tussen kosten en opbrengsten; het is een zelfstandig kenmerk van de nagestreefde of verkregen winstmaximering. Hier zijn winstmaximering op korte en op lange termijn niet mogelijke onderdelen van eenzelfde consistent optimaal plan, maar zij zijn elkaar uitsluitende alternatieven, tegenstrijdige beslissings- of beoordelingscriteria. Afzonderlijke gedragingen dan wel het gedrag als geheel verwezenlijken de winstmaximering hetzij in de ene, hetzij in de andere vorm.

Dat de winstmaximering over een gedeelte van een periode onverenigbaar kan zijn met die over het tijdvak als geheel behoeft nauwelijks toelichting. Dit feit is een uitvloeisel van de ongelijke, vaak onregelmatige en ten gevolge van allerlei veranderingen wisselende verdeling van de kosten en opbrengsten over de tijd. Het is hierdoor mogelijk, dat een gedragslijn, die in eerste instantie bevredigende resultaten afwerpt, in het licht van latere wijzigingen in de situatie over een langere termijn bezien niet een optimale uitkomst oplevert. Dit houdt overigens niet in, dat de winstmaximering over een zekere periode noodzakelijk altijd in strijd is met die over een langer tijdsbestek; het tegendeel kan zeer wel het geval zijn. [10])

Met betrekking tot de veranderingen, die een aanvankelijk voordelige gedragslijn mettertijd in het tegendeel doen verkeren, is in het bijzonder het onderscheid van belang tussen die, welke onafhankelijk van het subject optreden en die, welke door zijn eigen gedrag worden uitgelokt. In het eerste geval eist de winstmaximering op lange termijn, dat de politiek van de aanvang af op optimale wijze is aangepast aan de verdere ontwikkeling. Men zondigt hiertegen bijvoorbeeld, wanneer men bij een tijdelijke toeneming van de vraag aanvankelijk de rentabiliteit verbetert door een vergroting van de productiecapaciteit. In deze vorm kan de tegenstelling tussen beide

---

[10]) Vergelijk hieromtrent de discussie tussen E. A. G. Robinson, The Pricing of Manufactured Products, *Economic Journal* 1950, pag. 774, en M. J. Farrell, The Case Against the Imperfect Competition Theories, *Economic Journal* 1951, pag. 424/5; E. A. G. Robinson, The Pricing of Manufactured Products and the Case Against Imperfect Competition: A Rejoinder, *Economic Journal* 1951, pag. 431; M. J. Farrell, Deductive Systems and Empirical Generalizations in the Theory of the Firm, *Oxford Economic Papers* 1952, pag. 47.

typen der winstmaximering, anders dan men in de literatuur soms meent, [11]) zich zeer wel ook bij volledige mededinging voordoen.

De tweede mogelijkheid, welke alleen bij afwezigheid van volledige mededinging van belang is, doet zich voor wanneer het streven naar winstmaximering op korte termijn zelf repercussies teweeg brengt, die de resultaten over een langere periode beïnvloeden. De winstmaximering op lange termijn vereist in dit geval, dat voordelen op korte termijn worden prijsgegeven om het optreden van de negatief werkende gebeurtenissen te voorkomen. In de prijstheorie doet vooral deze interdependentie tussen de uitkomsten van verschillende perioden belangwekkende problemen rijzen, die tot veel discussie geleid hebben, zoals bijvoorbeeld het leerstuk van de overcapaciteit bij monopolistische concurrentie. Het is echter eenzijdig bij de tegenstelling tussen winstmaximering op korte en op lange termijn alleen aan deze situatie te denken, zoals men soms geneigd is te doen.

V

Dat de ondernemingspolitiek soms wel op korte maar niet op lange termijn een zo groot mogelijke winst oplevert, kan verschillende oorzaken hebben.

Om te beginnen kan zich natuurlijk ex post een afwijking tussen de optima van verschillende perioden voordoen ten gevolge van allerlei onvoorziene omstandigheden. Zij is dan echter niet noodzakelijk een uitvloeisel van een bewust of onbewust op de korte termijn georiënteerde politiek. Een veel besproken geval is voorts, dat men toekomstige winstmogelijkheden, waar een kans op ernstige tegenslagen tegenover staat, welbewust prijsgeeft terwille van een kleinere maar zekerder winst op kortere termijn. Het gevolg kan dan zijn, dat achteraf bezien over de lange periode niet de maximale winst wordt verkregen. Het verdient evenwel geen aanbeveling, zoals wel wordt gedaan, hier te spreken van een voorkeur voor winstmaximering op korte boven die op lange termijn. De keuze berust immers niet op de tijdscoëfficiënt van de winst, maar op een afkeer van risico. Bij onzekerheid is de winstmaximering alleen niet meer een toereikend richtsnoer voor het handelen [12]); de preferenties met betrekking tot het aanvaarden van risico vormen hiernaast een tweede zelfstandig en voor het determineren van het gedrag noodzakelijk motief.

Een meer specifieke inhoud krijgt de tegenstelling, wanneer bij een ex ante bestaand verschil tussen winstmaximering op korte en op lange termijn de politiek op het eerste alternatief wordt gericht. Dit kan er in de eerste plaats een gevolg van zijn, dat de persoonlijke tijdsvoorkeur van het subject groter is dan die, welke overeenstemt met de bestaande rentevoet. Deze factor brengt men soms (in de regel tezamen met de risicowaardering) tot uitdrukking in een „subjectieve rentevoet" of „calculatierente", met behulp waarvan men de toekomstige netto-opbrengsten kapitaliseert om de voor het subject optimale grootte hiervan te bepalen. [13]) Nog afgezien van moge-

---

[11]) Bijvoorbeeld G. W. Nutter, Competition: Direct and Devious, *American Economic Review* mei 1954 *(Papers and Proceedings of the American Economic Association)*, pag. 74; in dezelfde geest J. W. Markham, in een discussiebijdrage, t.a.p., pag. 154.

[12]) Zeer duidelijk aldus S. Enke, On Maximizing Profits, *American Economic Review* 1951, pag. 568.

[13]) E. Schneider, *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, t.a.p., pag. 234 en *Wirtschaftlichkeitslehre*, Tübingen-Zürich 1957, 2e druk, pag. 22 e.v.; vergelijk voorts o.m. K. E. Boulding, The Theory of the Firm in the Last Ten Years, *American Economic Review* 1942, pag. 794 e.v.; Farrell, *Oxford Economic Papers* 1952, t.a.p., pag. 48.

lijke andere bezwaren tegen deze procedure is een complicatie hierbij, dat de tijdsvoorkeur voor de verschillende toekomstige perioden niet even groot behoeft te zijn, zodat de disconteringsfactor geen constante grootheid is. [14])

Indien winstmaximering op korte termijn wegens de tijdsvoorkeur wordt verkozen, is eigenlijk niet langer sprake van zuivere winstmaximering, doch veeleer van een maximering van het nut. Ook is het in dit geval niet juist het gedrag, zoals men t.a.v. de winstmaximering op korte termijn meermalen doet, te typeren als berustend op overwegingen op korte termijn of als alleen rekening houdend met op korte termijn werkende factoren. De ontwikkeling op lange termijn wordt hier wel degelijk in de overwegingen betrokken.

De winstmaximering op lange termijn kan voorts achterwege blijven, doordat het subject zich onvoldoende rekenschap geeft van de redelijkerwijs in de toekomst te verwachten veranderingen, met inbegrip van de gevolgen van zijn eigen daden en van de invloed hiervan op zijn toekomstige opbrengsten. Hier is geen voorkeur voor de winstmaximering op korte termijn in het geding, zoals bij *Hicks'* „Snatcher"; er bestaat ex ante wel objectief maar niet subjectief een tegenstelling met het optimale resultaat op langer zicht. *Hicks'* tegenstelling blijkt dus niet alle gevallen van een botsing tussen de twee vormen der winstmaximering te omvatten.

Deze kortzichtigheid is eveneens een veel besproken thema, enerzijds omdat zij in feite stellig niet altijd afwezig is en dus voor een volledige verklaring der verschijnselen mede in ogenschouw moet worden genomen, anderzijds omdat het vaststellen van de juiste gedragslijn ten behoeve van de winstmaximering op lange termijn niet altijd gemakkelijk is en het daarom nuttig kan zijn op mogelijke vergissingen opmerkzaam te maken, en tenslotte vooral, omdat de theoretici elkaar meermalen verwijten (veelal volgens de beschuldigden zelf ten onrechte) in hun analyse van de winstmaximering blijk te geven van een onvoldoende inzicht in wat op lange termijn voordelig is, dan wel een dergelijk tekort op ontoereikende gronden bij de politiek der ondernemingen te veronderstellen.

VI

Ook wanneer men zich, zoals de volgende opmerkingen doen, beperkt tot de tegenstelling tussen de beide typen der winstmaximering, zoals zij het gedrag ex ante kenmerken, kan van de desbetreffende perioden niet een nauwkeuriger algemeen bruikbare afbakening worden gegeven dan die, welke reeds in de gegeven definitie ervan besloten ligt. Het is niet mogelijk, nader de factoren aan te wijzen, waardoor in alle gevallen de lengte van de perioden is bepaald, noch bijkomende kenmerken te noemen, waaraan hun duur kan worden afgemeten. Wel is in enkele opzichten enige verdere precisering, zij het overwegend van negatieve aard, van belang.

Men kan de lange periode in objectieve en in subjectieve zin opvatten. In de laatste betekenis is zij begrensd door de „economische horizon" van het subject. Objectief bezien ligt hier geen beslissend criterium, maar kan veeleer sprake zijn van een korte periode, berustend op tijdsvoorkeur of kortzichtigheid. Naar de objectieve interpretatie is de lange termijn in beginsel onbegrensd. Wel is het uiteraard niet onbeperkt mogelijk, door het handelen in het heden de toekomstige opbrengsten zodanig te beïnvloeden, dat hun contante waarde wordt vergroot, maar het negatieve effect van een

---

[14]) Robinson, *Economic Journal* 1951, t.a.p., pag. 431/2 en vooral S. Ahmad, Intertemporal Relation of Demand and the Preference System of the Firm, *Oxford Economic Papers* 1958, pag. 61 e.v.

op korte termijn voordelige politiek kan zich over de gehele toekomst doen gevoelen en dus de kapitaalwaarde van de over een willekeurig lange periode te verkrijgen opbrengsten drukken.

Men kenschetst de winstmaximering op korte termijn wel als het verkrijgen van het in de gegeven omstandigheden best mogelijke resultaat. Hiervan uitgaande zou men geneigd kunnen zijn het optreden van veranderingen, die de winst doen teruglopen, als het einde van de korte periode te beschouwen. Deze afgrenzing is echter niet bevredigend. Een eerste bezwaar is, dat er gradaties kunnen bestaan in de mate, waarin op grond van de tijdsvoorkeur of door kortzichtigheid toekomstige winst wordt opgeofferd. Er is dus niet één korte termijn denkbaar, maar een hele reeks van korte perioden. Bovendien kan het na de wijziging in de omstandigheden, waardoor de winstmaximering op langere termijn in het gedrang komt, nog een zekere tijd duren voordat het negatieve effect opweegt tegen de aanvankelijk hogere winst. Eerst wanneer dit punt is bereikt, eindigt de korte periode, maar deze afpaling voegt niets nieuws toe aan de eerder gegeven definitie hiervan. Waar de grens is gelegen hangt geheel af van de concrete omstandigheden.

Zoals uit het voorgaande reeds blijkt, bestaat er in het geheel geen dwingend verband tussen de tijddimensie der winstmaximering en de lengte der investeringsperioden. Het is bijvoorbeeld denkbaar, dat men over een gehele investeringsperiode verlies aanvaardt terwille van hierdoor in het leven geroepen toekomstige winstmogelijkheden. [15]) Bij investeringen met een lange gebruiksduur kan men kortzichtig tewerk gaan; een bedrijf met een korte omlooptijd van het kapitaal kan bij voortduring op de duurzame rentabiliteit bedacht zijn.

Evenmin zijn de termijnen der winstmaximering noodzakelijk planperioden in de gebruikelijke betekenis van tijdvakken, waarvoor een bepaalde gedragslijn wordt vastgesteld. [16]) Zowel de winstmaximering op korte als die op lange termijn kan ruimte laten voor latere niet volkomen vaststaande aanpassingen. Bovendien kan bij eenzelfde lengte van de planperiode de nagestreefde winstmaximering een verschillend karakter hebben. Alleen bij een ruimere en vagere interpretatie van het planbegrip kan men de tijdvakken waarover men de winst tracht te maximeren planperioden noemen. Wellicht kan men beter spreken van doelperioden in de zin van tijdvakken, waarin men een bepaald oogmerk wenst te verwezenlijken. Ex post kan men ze met een term van *Lindahl* [17]) registratieperioden noemen.

VII

Een ernstige misvatting zou het zijn, de korte en de lange termijn bij de winstmaximering gelijk te stellen aan de Marshalliaanse korte en lange periode bij de wijziging in de omvang van de productie en het aanbod, in de gelukkige omschrijving van *Schneider* [18]) gekenmerkt door respectievelijk een gedeeltelijke en een volledige aanpassing van de gebruikte hoeveelheden der verschillende soorten productiemiddelen.

[15]) Vergelijk het voorbeeld bij R. F. Henderson, Industrial Investment in Fixed Capital: A Reconsideration, *Scottish Journal of Political Economy* 1956, pag. 181.

[16]) Vergelijk bijvoorbeeld F. en V. Lutz, *Theory of Investment of the Firm*, pag. 52; T. Scitovsky, *Welfare and Competition*, Chicago 1951, pag. 281 e.v.; Andriessen, *De ontwikkeling van de moderne prijstheorie*, pag. 224.

[17]) E. Lindahl, *Studies in the Theory of Money and Capital*, Londen 1939, pag. 42, 49.

[18]) E. Schneider, *Theorie der Produktion*, Wenen 1934, pag. 28. Dezelfde terminologie o.m. bij P. J. D. Wiles, *Price, Cost and Output*, Oxford 1956, pag. 8.

Natuurlijk kan men het op zichzelf niet onjuist noemen, de winstmaximering bij de gedeeltelijke en de volledige aanpassing volgens de gebruikelijke terminologie aan te duiden als winstmaximering in de korte en de lange periode. Dan heeft deze onderscheiding echter een geheel andere betekenis dan de in het voorafgaande geschetste tegenstelling tussen de twee typen der winstmaximering. Zij heeft dan niet betrekking op alternatieven bij eenzelfde beslissing of samenstel van beslissingen en zij houdt evenmin in, dat er een conflict bestaat tussen het verkrijgen van het optimale resultaat in de korte en in de lange periode. De partiële aanpassing is een overgang naar de volledige; tussen de winstmaximering in beide gevallen kan een algehele harmonie bestaan.

De twee vormen van winstmaximering als alternatieve gedragswijzen kunnen zich zowel bij de partiële als bij de totale aanpassing voordoen. In de Marshalliaanse korte periode kan men zich laten leiden door de zorg voor winstmaximering op lange termijn, bijvoorbeeld door in het geval van een toeneming van de vraag na te laten de prijs tot het peil te verhogen waarbij de voorshands te verkrijgen winst maximaal wordt, teneinde te voorkomen dat bij de afnemers en de openbare mening weerstanden ontstaan, die de goodwill van het bedrijf en hierdoor zijn rentabiliteit op de langere duur schaden. Anderzijds kan men bij de met de totale aanpassing gepaard gaande prijspolitiek kortzichtig tewerk gaan door bijvoorbeeld onvoldoende rekening te houden met de potentiële concurrentie. A priori bestaat er geen enkele grond aan te nemen, dat men zich bij de partiële aanpassing in sterkere mate dan bij de volledige naar winstmaximering op korte in plaats van op lange termijn zal richten.

Deze dubbele betekenis van hetzelfde begrippenpaar eist een zeer zorgvuldige hantering ervan om verwarring te voorkomen, ook al kan het onderscheid bij voorbaat evident schijnen. Het in het oog houden hiervan zou vergemakkelijkt kunnen worden door, zoals in het voorafgaande is gedaan, het verschil terminologisch tot uitdrukking te brengen door in het ene geval te spreken van korte en lange periode, in het andere van korte en lange termijn.

De noodzakelijke zorgvuldigheid wordt in de literatuur lang niet steeds in acht genomen. Ook wanneer het niet de bedoeling is beide betekenissen van de periode-indeling te vereenzelvigen, worden zij toch bijna steeds door elkaar gebruikt op een wijze, die een op het tussen hen bestaande onderscheid niet scherp bedachte lezer licht op een dwaalspoor kan brengen. Niet zelden krijgt men de indruk, dat degenen die met het onderscheid tussen winstmaximering op korte en op lange termijn werken, zichzelf van het verschil met de Marshalliaanse perioden onvoldoende bewust zijn. Op het principiële karakter hiervan wordt slechts sporadisch opmerkzaam gemaakt, [19]) nog minder wordt het enigszins diepgaand uitgewerkt.

VIII

Er bestaat een punt van overeenkomst tussen beide interpretaties van de korte en de lange periode, wanneer de lange termijn bij de winstmaximering betrekking heeft op het uiteindelijke evenwicht in een theoretisch model. Men mag echter niet aannemen, dat dit, zoals bij de Marshalliaanse „long run", altijd het geval is. Hier komt een verder fundamenteel verschil tussen beide tijdsindelingen naar voren. De Marshalliaanse perioden hebben hun

[19]) Een der weinige uitzonderingen is S. Ahmad, *Oxford Economic Papers* 1958, t.a.p., pag. 56.

plaats in de comparatief-statische analyse, berustend op de veronderstelling ceteris paribus. Zij hebben daardoor het karakter van „analytische" of „abstracte" perioden. Hieraan ontlenen zij hun scherp omlijnde betekenis, waarvan de keerzijde is dat zij niet rechtstreeks kunnen worden toegepast op de werkelijke „kalender-" of „klokketijd". [20])

Deze beperking van hun empirische bruikbaarheid heeft meermalen critiek uitgelokt en ook geleid tot pogingen, er een meer concrete inhoud aan te geven. [21]) Dit streven brengt het bezwaar met zich, dat de betekenis van de indeling gaat vervagen. Het verdient daarom de voorkeur, aan de strikt analytische zin van de Marshalliaanse perioden vast te houden, [22]) hetgeen natuurlijk geen beletsel is hiernaast een sterker empirisch georiënteerde tijdsindeling te plaatsen.

De termijnen betreffende de winstmaximering hebben in theoretische modellen dikwijls eveneens het karakter van analytische perioden. Van een van oudsher gevestigd gebruik in deze zin, waaraan het wenselijk is vast te houden om een gangbaar theoretisch instrument intact te laten, kan hier echter niet worden gesproken. De onderscheiding van winstmaximering op korte en op lange termijn wordt integendeel herhaaldelijk gebezigd bij de verklaring van de feitelijke politiek in de „kalendertijd". Hierin ligt juist een belangrijk deel van haar waarde, hetwelk bij een engere theoretische interpretatie verloren zou gaan.

Hiermee is niet gezegd, dat de toepassing ervan op concrete verschijnselen een eenvoudige zaak is. Of de politiek in feite op winstmaximering in de ene dan wel de andere zin of wellicht op geen van beide is gericht, is vaak moeilijk te onderkennen. Hoewel met de bespreking van deze complicaties het onderwerp eerst recht interessant wordt, moet zij achterwege blijven om de toegemeten plaatsruimte niet nog meer te overschrijden.

De hier bestaande moeilijkheden zijn echter geen voldoende reden de onderscheiding als nutteloos te beschouwen. Zij is theoretisch verhelderend en zeker ook empirisch van belang. Mits met omzichtigheid gebruikt is zij een nuttig onderzoekingsintrument. [23]) Dit is mede het geval omdat de analyse ervan van belang blijft, wanneer door de invloed van andere overwegingen winstmaximering noch op korte noch op lange termijn het oogmerk van de ondernemingspolitiek is. Ook dan behouden de uitwerking van het tegenwoordige gedrag op de toekomstige resultaten, het afwegen v[an] voordelen op korte en op lange termijn benevens de gevaren der kortzichtheid hun betekenis. Ook met betrekking tot de behandeling van deze[n] het tijdselement samenhangende problematiek kan het relatief eenvou[dige] en overzichtelijke geval van de winstmaximering een doelmatig uitgangspunt zijn voor een meer omvattende beschouwing van het onderneming[s]gedrag.

---

[20]) R. Opie, Marshall's Time Analysis, *Economic Journal* 1931, pag. 199 e.v.; C. W. Guillebaud, Marshall's Principles of Economics in the Light of Contemporary Economic Thought, *Economica* 1952, pag. 111.

[21]) Bijv. J. Marchal, *Le mécanisme des prix*, Parijs 1948, 2e druk, pag. 160 e.v.; Barre, *La période dans l'analyse économique*, pag. 59 e.v.

[22]) Hiermee is wel verenigbaar, dat men, zoals L. Robbins heeft gedaan (Remarks Upon Certain Aspects of the Theory of Costs, *Economic Journal* 1934, pag. 17/8) de lengte der perioden niet alleen laat afhangen van technische en institutionele factoren, maar ook van een zekere psychologische vertraging; de interpretatie van G. J. Stigler (Production and Distribution in the Short Run, in: American Economic Association, *Readings in the Theory of Income Distribution*, Philadelphia-Toronto 1946, oorspr. *Journal of Political Economy* 1939) past echter niet meer geheel in de zuivere comparatieve statica.

[23]) Vergelijk hieromtrent de opmerkingen van H. M. Oliver, discussiebijdrage over Industrial Pricing, *American Economic Review* 1954, t.a.p., pag. 159/60.